

Branchemonitor

**De Nederlandse
ontwerpsector
in beeld en getal**

februari, 2013

**Beroepsorganisatie
Nederlandse Ontwerpers**

Postbus 20698
1001 NR Amsterdam
Danzigerkade 8a
1013 AP Amsterdam

T +31 (0)20 624 47 48
F +31 (0)20 627 85 85
E bno@bno.nl
W www.bno.nl

De nieuwe realiteit

In 2011 kwam er nog geen einde aan de crisis. Klanten haakten af en veel ontwerpers verloren hun baan. De opbrengst staat onder druk. Desalniettemin laat de omzet voor het eerst sinds 2009 weer groei zien. De branche lijkt zich aan te passen aan de nieuwe realiteit en toont aan over de nodige creatieve en zakelijke lenigheid te beschikken. Vergeleken met andere creatieve dienstverleners, zoals architecten en reclamebureaus, doen ontwerpers het niet zo slecht. En dat geeft hoop voor de toekomst.

De cijfers in deze BNO Branchemonitor betreffen de resultaten door de ontwerpbranche behaald in het jaar 2011. Het onderzoek is uitgevoerd in 2012. De uitkomsten vanuit de invalshoek van enkele specifieke bedrijfsprofielen naar discipline, omzet en bedrijfsomvang zijn vanaf dit jaar weggelaten. Ontwerpers en ontwerp bureaus kunnen zich op basis van hun bedrijfskenmerken meten met vergelijkbare bedrijven via de online BNO Benchmark.

bno.nl/branchemonitor

bno.nl/benchmark

Uitgelicht

De BNO heeft in 2011 ongeveer 2.466 professioneel actieve leden. Communicatie- en grafisch ontwerp is voor het merendeel (ca. 70%) van hen de hoofdactiviteit. De overige leden hebben productdesign of ruimtelijk ontwerp als corebusiness.

Tweederde van de BNO-leden werkt als zelfstandige zonder personeel (zzp'er). De resterende leden zijn ontwerp bureaus met meerdere medewerkers. Het aantal bureaus met meer dan 5 medewerkers in dienst is sterk gegroeid in 2011.

De eenmanszaak is de meest gehanteerde rechtsvorm in de branche. Van de bureaus is echter meer dan de helft een besloten vennootschap. Het startjaar van ontwerpbedrijven is gemiddeld 1998. Tweederde is gevestigd in de Randstad, en 45% in een van de vier grote steden.

Resultaten en markten

De totale omzet van de branche bedraagt 501 miljoen euro in 2011. Voor het eerst sinds 2009 is dat een hogere omzet dan het voorgaande jaar. Met name de zzp'ers laten een stijging van de omzet zien, ongeacht in welke discipline zij werkzaam zijn. Met de stijging van de omzet is ook de omzet per fte gestegen naar 70.000 euro in 2011.

Het totale bedrijfsresultaat van de branche als geheel is echter toch gedaald naar 39 miljoen euro in 2011. Met name de industriële en grafische bureaus deden het in 2011 minder dan het jaar ervoor. De grafische bureaus zijn met zo'n 50% nog steeds verantwoordelijk voor het grootste deel van het totale resultaat uit de sector. Het gemiddelde bedrijfsresultaat per fte is gelijk gebleven aan dat van de twee voorgaande jaren, namelijk 7.000 euro per fte.

Belangrijkste opdrachtgever voor de ontwerpbranche is onveranderd de zakelijke dienstverlening. Het omzetaandeel afkomstig uit de kunst- en cultuursector, die vorig jaar nog een flinke stijging kende, daalde naar 7%. De omzet uit de retailsector is gestegen naar 75 miljoen euro. Het merendeel van de totale omzet is afkomstig uit Nederland. Het aantal bedrijven met export naar het buitenland is in zijn geheel gedaald ten opzichte van 2010.

Mensen

In 2011 werken circa 7.000 personen in de ontwerpsector. Het aantal werkenden is daarmee weer toegenomen ten opzichte van 2010. De stijging is vooral afkomstig vanuit de ruimtelijke bureaus. Bij de bureaus met 2 tot 5 werkenden is de personeelsomvang gedaald ten opzichte van 2010.

In 2011 zijn in de ontwerpbranche ongeveer 60 personen ontslagen, allen in de grafische sector. Dit aantal is beduidend lager dan de hoge ontslagcijfers in 2009 en 2010. Ook werden ten opzichte van 2010 vaker tijdelijke arbeidscontracten verlengd. Het ziekteverzuim bij bureaus is gedaald naar 0,8%.

Bij 34% van de bureaus zijn in 2011 één of meerdere medewerkers aangenomen. Ook werden bijna 5.000 personen ingeschakeld voor freelance werk. Gemiddeld zijn er twee personen ingehuurd en is er per persoon 90 uur aan arbeid verricht. Ongeveer 70% van de grafische en ruimtelijke bureaus heeft in 2011 tijdelijke krachten ingehuurd; bij de industrieel ontwerp bureaus is dit nog geen 50%.

Verwachtingen en ontwikkelingen

In 2011 kwam een einde aan de daling van de uurtarieven als gevolg van de crisis, hoewel op de hoogste tarieven nog werd ingeleverd. Toch heeft slechts een kwart van de branche positieve verwachtingen ten aanzien van omzet in 2012. De verwachtingen voor 2013 zijn nog iets minder positief. Iets minder dan de helft van de ontwerpers verwacht een gelijkblijvende omzet, en 35% houdt rekening met een afname.

Inhoud

De nieuwe realiteit 2

Uitgelicht 3

Inhoud 4

1 Algemeen 5

2 Resultaten en markten 8

3 Mensen 18

4 Actueel thema 25

5 Uurtarieven 29

6 Verwachtingen 32

Colofon 34

1 Algemeen

De BNO heeft in 2011 ongeveer 2.466 professioneel actieve leden¹ (hierna: branche of sector). Ongeveer 70% is werkzaam in de discipline communicatie- en/of grafisch ontwerp². Voor ongeveer 20% van de leden vormt productdesign en/of industrieel ontwerp³ de kernactiviteit. Het restant heeft ruimtelijk en/of interieurontwerp⁴ als corebusiness.

Tweederde van de BNO-leden werkt als zelfstandige zonder personeel (hierna: zzp'er of ontwerper). De resterende leden (33%) zijn bureaus die in enige vorm personeel in dienst hebben (hierna: ontwerp bureau). Ten opzichte van 2009 is het aantal zzp'ers in de branche licht afgenomen van 1.700 naar 1.640. Het aantal bureaus met meer dan 5 medewerkers is daarentegen sterk gegroeid van 280 in 2010 tot 372 in 2011, een aantal dat weer in de buurt komt van de ruim 400 grotere bureaus die er in 2009 nog waren.

De eenmanszaak is de meest gehanteerde rechtsvorm in de branche. Van de bureaus is meer dan de helft een besloten vennootschap. Het grootste deel van de BNO-leden, 67%, is gevestigd in de Randstad; bureaus over het algemeen iets vaker dan individuele ontwerpers. En van alle leden is 45% gehuisvest in een van de vier grote steden Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht. Het gemiddelde startjaar in de branche is het jaar 1998. Ongeveer 20% van de ontwerpers is recent gestart (in 2008 of later). Hier zitten relatief veel industriële ontwerpers bij.

Tabel 1.1 Verdeling naar aantal werkenden en discipline, 2008-2011

Aantal bedrijven

	2008	2009	2010	2011
product/industrieel ontwerpers	270	295	335	317
product/industrieel ontwerp bureaus	145	150	170	156
communicatie/grafisch ontwerpers	1.055	1.090	1.095	1.099
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	670	660	650	558
ruimtelijk/interieur ontwerpers	180	195	230	223
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	110	115	135	113
totaal	2.430	2.505	2.615	2.466

¹ De BNO heeft in 2011 ca. 2.600 individuele ontwerpers en 175 ontwerp bureaus en -afdelingen van bedrijven geregistreerd als lid. Studentleden, buitenlandse leden, rustende leden en interne ontwerpafdelingen werden voor het onderzoek niet benaderd, wat deels het verschil in cijfers verklaart. Het aantal ontwerp bureaus (met meer dan 5 werknemers) dat uit het onderzoek naar voren komt is juist hoger dan het aantal geregistreerde leden met een bureau binnen die categorie. Dit is het gevolg van het feit dat van een aantal ontwerp bureaus alleen de directeur/eigenaar een individueel lidmaatschap heeft.

² Tot communicatieontwerp en/of grafisch ontwerp behoren mede brand en corporate design, interaction design, verpakkingsontwerp, letterontwerp, illustratie en infographics.

³ Tot productontwerp en/of industrieel ontwerp worden ook gerekend modeontwerp, textielontwerp, sieraad- en accessoireontwerp en vrije vormgeving (ontwerp in eigen beheer).

⁴ Tot ruimtelijk ontwerp en/of interieurontwerp behoren mede retailontwerp en tentoonstellingsontwerp.

Tabel 1.2 Verdeling naar aantal werkenden en discipline, 2008-2011

Procent

	2008	2009	2010	2011
product/industrieel ontwerpers	11	12	13	13
product/industrieel ontwerp bureaus	6	6	7	6
communicatie/grafisch ontwerpers	43	44	42	44
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	28	26	25	23
ruimtelijk/interieur ontwerpers	7	8	9	9
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	5	5	5	5
totaal⁵	100	100	100	100

Tabel 1.3 Verdeling naar aantal werkenden, 2008-2011

Aantal bedrijven

	2008	2009	2010	2011	2011
zzp'er	1.500	1.580	1.698	1.639	66%
2 tot 5 werkenden	600	515	636	455	18%
5 of minder werkenden	2.100	2.095	2.335	2.094	85%
meer dan 5 werkenden	330	410	280	372	15%
totaal	2.430	2.505	2.615	2.466	100%

Tabel 1.4 Verdeling van rechtsvormen, 2011

Procent

	eenmanszaak	vof	maatschap	bv	totaal
product/industrieel ontwerpers	85	4	0	9	100
product/industrieel ontwerp bureaus	15	17	15	52	100
communicatie/grafisch ontwerpers	80	9	2	9	100
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	4	33	4	53	100
ruimtelijk/interieur ontwerpers	66	11	3	17	100
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	13	27	0	59	100
totaal	55	16	3	24	100

⁵ Totalen zijn mogelijk meer of minder dan 100 procent, vanwege afrondingsverschillen.

Dit geldt eveneens voor alle volgende tabellen in deze publicatie.

Tabel 1.5 Vestiging naar landsdeel en vier grote steden, 2011

Procent

	2011
noord ⁶	6
oost ⁷	12
zuid ⁸	15
west ⁹	22
vier grote steden ¹⁰	45
totaal	100

Tabel 1.6 Gemiddeld startjaar, 2011

	gemiddeld startjaar	gestart in 2008 of later
product/industriële ontwerpers	2005	53%
product/industriële ontwerp bureaus	1997	17%
communicatie/grafisch ontwerpers	2000	20%
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	1991	0%
ruimtelijk/interieur ontwerpers	2003	25%
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	1994	13%
totaal	1998	20%

⁶ Groningen, Friesland en Drenthe

⁷ Overijssel, Gelderland en Flevoland

⁸ Noord-Brabant en Limburg

⁹ Utrecht, Noord- en Zuid-Holland, en Zeeland, excl. de vier grote steden

¹⁰ Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht

2 Resultaten en markten

De totale omzet van de branche bedraagt 501 miljoen euro in 2011. Voor het eerst sinds 2009 is dat een hogere omzet dan het voorgaande jaar. Met name de zzp'ers laten een stijging van de omzet zien, ongeacht in welke discipline zij werkzaam zijn. De totale omzet van industriële ontwerp bureaus is gedaald in vergelijking met 2010. Deze daling moet worden genuanceerd, aangezien het aantal industriële bureaus eveneens is gedaald. Het aandeel van de individuele ontwerpers in de totale omzet van de branche is gestegen. De omzet van de bureaus met 2 tot 5 werkenden is in 2011 gedaald naar 122 miljoen euro. De omzet van individuele ontwerpers en bureaus met meer dan 5 werknemers laat een stijging zien ten opzichte van 2010.

Met de stijging van de omzet is ook de omzet per fte¹¹ gestegen van 64.000 euro in 2010 naar 70.000 euro in 2011. Met name bij de ruimtelijke ontwerpers en ontwerp bureaus is de omzet per fte sterk gegroeid. De omzet per fte bij industriële ontwerp bureaus is gedaald ten opzichte van 2010. De omzet wordt grotendeels bereikt door gefactureerde uren. De omzet komt voor 95% uit gedeclareerde uren en slechts voor 5% uit royalty's, licenties en verkoop van rechten.

Resultaat

Het totale bedrijfsresultaat¹² is gedaald van 44 miljoen euro in 2010 naar 39 miljoen euro in 2011. Met name de industriële en grafische bureaus hebben in 2011 een lager resultaat behaald. Het bedrijfsresultaat van de individuele grafische ontwerpers daarentegen is gestegen van 6 naar 10 miljoen euro. In percentage zijn de grafische bureaus nog steeds verantwoordelijk voor het grootste deel van het totale resultaat uit de sector. Dit aandeel is echter wel licht afgenomen naar iets minder dan 50%. Bij de bureaus van 2 tot 5 personen is het resultaat vrijwel gehalveerd van 17 miljoen euro in 2010 tot 9 miljoen euro in 2011. Het gemiddelde bedrijfsresultaat per fte is gelijk gebleven aan dat van de twee voorgaande jaren, namelijk 7.000 euro per fte.

Kosten

Ongeveer de helft van de omzet wordt besteed aan personeelskosten; hiertoe worden gerekend de loonkosten, de kosten voor inhuur van freelancers en het inkomen van de eigenaar. Bijna een vijfde van de omzet wordt besteed aan inkoop, en uiteindelijk blijft 9% van de omzet over als resultaat. Bij individuele ontwerpers bestaan de personeelskosten vanzelfsprekend voor het grootste deel uit het inkomen van de eigenaar (ongeveer 90%). Bij bureaus bestaan deze kosten voornamelijk uit loonkosten.

Werkzaamheden

Van de totale omzet in 2011 wordt 401 miljoen euro gegenereerd uit communicatie- en/of grafische ontwerpwerkzaamheden. Dit is een stijging ten opzichte van 2010. Ook het aandeel van de omzet afkomstig uit grafische werkzaamheden is gestegen: van 63% in 2010 naar 80% in 2011. Het aandeel afkomstig uit ruimtelijk ontwerp is gedaald tot 8% van de totale omzet. Ontwerpers behalen hun omzet overwegend uit werkzaamheden die samenhangen met de corebusiness waarin zij werkzaam zijn. Ruimtelijke ontwerp bureaus halen echter een groot deel van hun omzet mede uit industriële en grafische werkzaamheden.

¹¹ Fte: full time equivalent (40 uur per week is 1 fte, 20 uur per week is 0,5 fte).

¹² Aan ontwerpers met een eenmanszaak, een maatschap of een v.o.f. is gevraagd het bedrijfsresultaat vóór belasting en ná onttrekking van het inkomen voor eigenaren en meewerkende familieleden op te geven. Hiermee is getracht de vergelijkbaarheid met bedrijfsresultaat van BV's en NV's te vergroten.

Markten

Net als in voorgaande jaren wordt de meeste omzet gerealiseerd voor opdrachtgevers in de zakelijke dienstverlening. Dit aandeel is iets gestegen van 31% naar 33% wat neerkomt op 165 miljoen euro. Het aandeel omzet afkomstig van opdrachtgevers uit de kunst- en cultuursector is gedaald van 11% naar 7%. De omzet uit de retail is gestegen naar 75 miljoen euro. Van de industriële ontwerpers halen zowel de zzp'ers als de bureaus het grootste deel van hun omzet uit opdrachten van de industrie.

De totale omzet wordt in 2011 grotendeels behaald in Nederland; ongeveer 210 miljoen is omgezet binnen het MKB. De omzet afkomstig uit andere Europese landen dan Nederland is gedaald van 7% in 2010 naar 3% in 2011. De ruimtelijke ontwerp bureaus halen de meeste omzet uit het buitenland; ongeveer 12% van hun omzet wordt gerealiseerd in Europa, en daarnaast wordt nog eens ongeveer 9% behaald uit de overige werelddelen. Het aantal bedrijven met export naar het buitenland is in zijn geheel gedaald ten opzichte van 2010. Deze daling wordt voornamelijk veroorzaakt door de grafische bureaus.

Tabel 2.1 Verdeling omzet naar aantal werkenden en discipline, 2008-2011

Miljoen euro

	2008	2009	2010	2011
product/industriële ontwerpers	11	11	11	16
product/industriële ontwerp bureaus	67	61	66	52
communicatie/grafisch ontwerpers	66	63	58	70
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	384	343	298	301
ruimtelijk/interieur ontwerpers	8	8	11	17
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	42	46	45	45
totaal	577	532	491	501

Tabel 2.2 Verdeling omzet naar aantal werkenden en discipline, 2008-2011

Procent

	2008	2009	2010	2011
product/industriële ontwerpers	2	2	2	3
product/industriële ontwerp bureaus	12	11	13	10
communicatie/grafisch ontwerpers	11	12	12	14
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	67	64	61	60
ruimtelijk/interieur ontwerpers	1	2	2	3
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	7	9	9	9
totaal	100	100	100	100

Tabel 2.3 Verdeling omzet naar aantal werkenden, 2008-2011

Miljoen euro

	2008	2009	2010	2011
zzp'er	84	82	86	104
2 tot 5 werkenden	138	176	165	122
5 of minder werkenden	222	258	251	226
meer dan 5 werkenden	355	274	241	275
totaal	577	532	491	501

Tabel 2.4 Gemiddelde omzet per fte, 2008-2011

Duizend euro

	2008	2009	2010	2011
product/industrieel ontwerpers	40	34	32	48
product/industrieel ontwerp bureaus	85	77	110	76
communicatie/grafisch ontwerpers	65	56	55	63
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	101	99	86	86
ruimtelijk/interieur ontwerpers	46	43	50	76
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	96	84	86	110
totaal	89	81	64	70

Tabel 2.5 Verdeling omzet naar inkomstenbron, 2011

Miljoen euro

	gedeclareerde uren	royalty's, licenties en overdracht van rechten	totaal
product/industrieel ontwerpers	13	3	16
product/industrieel ontwerp bureaus	51	1	52
communicatie/grafisch ontwerpers	69	1	70
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	292	9	301
ruimtelijk/interieur ontwerpers	17	0	17
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	45	0	45
totaal	487	14	501

Tabel 2.6 Verdeling omzet naar inkomstenbron, 2011

Procent

	gedeclareerde uren	royalty's, licenties en overdracht van rechten	totaal
product/industriële ontwerpers	81	19	100
product/industriële ontwerp bureaus	98	2	100
communicatie/grafisch ontwerpers	99	1	100
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	97	3	100
ruimtelijk/interieur ontwerpers	100	0	100
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	100	0	100
totaal	97	3	100

Tabel 2.7 Verdeling omzet naar inkomstenbron, 2011

Procent

	gedeclareerde uren	royalty's, licenties en overdracht van rechten	totaal
product/industriële ontwerpers	3	21	3
product/industriële ontwerp bureaus	10	7	10
communicatie/grafisch ontwerpers	14	7	14
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	60	64	60
ruimtelijk/interieur ontwerpers	3	0	3
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	9	0	9
totaal	100	100	100

Tabel 2.8 Ontwikkeling omzet, 2011

Procent

	gestegen	gelijk gebleven	gedaald	totaal
product/industriële ontwerpers	75	9	16	100
product/industriële ontwerp bureaus	53	17	31	100
communicatie/grafisch ontwerpers	42	17	41	100
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	39	4	57	100
ruimtelijk/interieur ontwerpers	64	17	20	100
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	72	0	28	100
totaal	50	12	38	100

Tabel 2.9 Verdeling bedrijfsresultaat naar aantal werkenden en discipline, 2008-2011

Miljoen euro

	2008	2009	2010	2011
product/industrieel ontwerpers	1	2	3	3
product/industrieel ontwerp bureaus	7	5	9	3
communicatie/grafisch ontwerpers	11	10	6	10
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	41	24	23	19
ruimtelijk/interieur ontwerpers	1	1	2	2
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	6	3	2	2
totaal	67	44	44	39

Tabel 2.10 Verdeling bedrijfsresultaat naar aantal werkenden en discipline, 2008-2011

Procent

	2008	2009	2010	2011
product/industrieel ontwerpers	1	4	7	8
product/industrieel ontwerp bureaus	11	11	20	8
communicatie/grafisch ontwerpers	17	22	14	26
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	60	53	52	49
ruimtelijk/interieur ontwerpers	2	2	5	5
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	9	7	5	5
totaal	100	100	100	100

Tabel 2.11 Verdeling bedrijfsresultaat naar aantal werkenden, 2008-2011

Miljoen euro

	2008	2009	2010	2011
zzp'er	14	13	12	15
2 tot 5 werkenden	12	3	17	9
5 of minder werkenden	21	16	29	24
meer dan 5 werkenden	33	28	16	15
totaal	67	44	44	39

Tabel 2.12 Gemiddelde bedrijfsresultaat per fte, 2008-2011

Duizend euro

	2008	2009	2010	2011
product/industrieel ontwerpers	3	6	7	8
product/industrieel ontwerp bureaus	9	4	13	8
communicatie/grafisch ontwerpers	11	11	5	6
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	11	9	10	5
ruimtelijk/interieur ontwerpers	8	5	6	8
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	15	6	4	4
totaal	10	7	7	7

Tabel 2.13 Ontwikkeling bedrijfsresultaat, 2011

Procent

	gestegen	gelijk gebleven	gedaald	totaal
product/industrieel ontwerpers	75	9	16	100
product/industrieel ontwerp bureaus	65	0	35	100
communicatie/grafisch ontwerpers	43	17	40	100
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	49	4	47	100
ruimtelijk/interieur ontwerpers	61	19	20	100
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	73	13	14	100
totaal	53	12	35	100

Tabel 2.14 Kosten en resultaat, 2011

Procent

	omzet	inkoop	personeel	overig	resultaat
product/industrieel ontwerpers	100	17	49	14	21
product/industrieel ontwerp bureaus	100	11	59	24	6
communicatie/grafisch ontwerpers	100	20	41	20	20
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	100	20	53	21	6
ruimtelijk/interieur ontwerpers	100	22	38	15	25
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	100	14	63	19	4
totaal	100	19	51	21	9

Tabel 2.15 Personeelskosten, 2011

Procent

	loonkosten	inkomen eigenaren	freelancers	personeel
product/industrieel ontwerpers	0	93	7	100
product/industrieel ontwerp bureaus	81	11	9	100
communicatie/grafisch ontwerpers	0	91	9	100
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	85	11	4	100
ruimtelijk/interieur ontwerpers	0	89	11	100
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	74	9	17	100
totaal	69	24	6	100

Tabel 2.16 Verdeling omzet naar werkzaamheden, 2011

Procent

	werkdzaamheden in product/industrial ontwerp	werkdzaamheden in vrije vormgeving	werkdzaamheden in grafisch ontwerp	werkdzaamheden in communicatie/ grafisch ontwerp	werkdzaamheden in illustratie	werkdzaamheden in interieurontwerp	werkdzaamheden in ruimtelijk/ interieurontwerp	overige werkdzaamheden	totaal
product/industrial ontwerp	65	3	8	3	6	15	100		
product/industrial ontwerp bureaus	90	0	4	0	1	5	100		
communicatie/grafisch ontwerp	1	1	82	10	1	5	100		
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	1	0	90	2	3	4	100		
ruimtelijk/interieur ontwerp	7	2	8	2	75	5	100		
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	23	5	15	1	53	3	100		
totaal	10	1	75	3	7	4	100		

Tabel 2.17 Verdeling omzet naar werkzaamheden, 2008-2011

Procent

	2008	2009	2010	2011
werkdzaamheden in product/industrial ontwerp	13	13	19	12
werkdzaamheden in communicatie/grafisch ontwerp	75	77	63	80
werkdzaamheden in ruimtelijk/interieurontwerp	12	11	18	8
totaal	100	100	100	100

Tabel 2.18 Verdeling omzet naar opdrachtgever, 2011

Procent

	industrie	dienstverlening zakelijke	retail	overheid	kunst- en cultuursector	particulieren	maatschappelijke- en zorgsector	non-profit instellingen	overig	totaal
product/industrial ontwerp	70	8	1	5	4	0	2	6	5	100
product/industrial ontwerp bureaus	80	6	0	4	0	0	0	9	2	100
communicatie/grafisch ontwerp	9	45	5	12	11	0	8	7	3	100
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	11	35	20	9	7	0	9	6	3	100
ruimtelijk/interieur ontwerp	11	48	9	18	11	0	3	1	0	100
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	52	12	8	17	4	0	2	5	0	100
totaal	19	33	15	9	7	0	7	6	4	100

Tabel 2.19 Verdeling omzet naar opdrachtgever, 2008-2011

Procent

	2008	2009	2010	2011
Industrie	14	20	23	19
zakelijke dienstverlening	33	30	31	33
retail ¹³	8	7	7	15
Overheid	15	15	10	9
kunst- en cultuursector	11	8	11	7
Particulieren	2	3	2	0
maatschappelijke en zorgsector	6	7	7	7
non-profit instellingen	8	5	7	6
Overig	3	4	2	4
totaal	100	100	100	100

Tabel 2.20 Verdeling omzet naar geografische herkomst, 2011

Procent

	Nederland, MKB	Nederland, overig	Duitsland	Turkije	Europa, overig	India	China	Azië, overig	werelddelen overige	totaal
product/industriële ontwerpers	61	35	0,9	0	1,6	0	0	0,5	1,0	100
product/industriële ontwerp bureaus	71	19	4,7	0	3,6	0	0,9	0	0,8	100
communicatie/grafisch ontwerpers	56	42	0,2	0	2,2	0	0	0	0,4	100
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	38	61	0	0,1	0,5	0,4	0,3	0,2	0,5	100
ruimtelijk/interieur ontwerpers	35	53	0,5	0	10,7	0	0	0	1,0	100
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	23	46	9,4	0	12,5	0	0	0	9,2	100
totaal	42	54	0,8	0,1	1,8	0,3	0,1	0,2	0,9	100

¹³ De retailsector als opdrachtgever wordt sinds 2008 afzonderlijk gemeten. In 2006 en 2007 werd retail verdeeld onder industrie en zakelijke dienstverlening.

Tabel 2.21 Verdeling omzet naar geografische herkomst, 2008-2011

Miljoen euro

	2008	2009	2010	2011
Nederland, midden- en kleinbedrijf	268	229	211	210
Nederland, overig	259	272	236	268
Nederland, totaal	527	502	447	478
Duitsland ¹⁴	7	6	10	4
Turkije ¹⁴				1
Europa, overig	23	16	25	9
Europa, totaal ¹⁵	30	23	35	14
India ¹⁴	0	0	0	2
China ¹⁴	6	2	5	2
Azië, overig	5	2	0	1
Azië, totaal	11	4	5	5
overige werelddelen	10	5	10	5
totaal	578	532	491	501

Tabel 2.22 Verdeling omzet naar geografische herkomst, 2008-2011

Procent

	2008	2009	2010	2011
Nederland, midden- en kleinbedrijf	46	43	43	42
Nederland, overig	45	51	48	53
Nederland, totaal	91	94	91	95
Duitsland	1	1	2	1
Turkije				0
Europa, overig	4	3	5	2
Europa, totaal	5	4	7	3
India	0	0	0	0
China	1	0	1	0
Azië, overig	1	0	0	0
Azië, totaal	2	1	1	1
overige werelddelen	2	1	2	1
totaal	100	100	100	100

¹⁴ Duitsland als afzetmarkt wordt sinds 2008 afzonderlijk gemeten, waardoor ook een verbijzondering van de Europese markt vanaf dat jaar mogelijk is. Hetzelfde geldt voor de landen India en China. Azië wordt sinds 2007 reeds afzonderlijk gemeten als afzetregio buiten Europa. Turkije, op de grens van Europa en Azië en een van de focuslanden voor export, is sinds dit jaar opgenomen.

¹⁵ Exclusief Nederland.

Tabel 2.23 Verdeling export naar discipline, 2008-2011

Aantal bedrijven

	2008	2009	2010	2011
product/industrieel ontwerpers	87	97	194	117
product/industrieel ontwerp bureaus	90	70	85	99
communicatie/grafisch ontwerpers	194	140	220	225
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	151	157	238	90
ruimtelijk/interieur ontwerpers	0	30	75	75
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	65	49	47	46
totaal	586	543	859	652

3 Mensen

In 2011 waren circa 7.000 personen werkzaam in de branche. Het aantal werkenden is daarmee iets toegenomen ten opzichte van 2010. Deze stijging is vooral zichtbaar bij de ruimtelijke bureaus; hier steeg het aantal van 590 naar 710 personen in 2011.

Bij de bureaus met meer dan 5 werkenden is het aantal werkenden gegroeid, terwijl dat bij bureaus tussen de 2 en 5 werkenden juist is gedaald ten opzichte van 2010. Van het totaal aantal werkenden is iets meer dan de helft in dienst bij een bureau met meer dan 5 werkenden. Het gemiddeld aantal werkenden per bedrijf is licht gestegen ten opzichte van 2010 naar 2,8 personen per bedrijf in 2011. De grootste stijging is zichtbaar bij de grafische en ruimtelijke ontwerp bureaus. Ook het aantal fte is toegenomen in vergelijking met 2010. De grootste stijging is te zien bij de ruimtelijke bureaus. Ruim de helft van de totale fte werkt bij de grafische bureaus. Het gemiddeld aantal fte bij zowel grafische als ruimtelijke bureaus bedraagt 6 fte in 2011, waar dat in 2010 respectievelijk 5 en 4 fte was.

Van de totaal gewerkte tijd in de branche is iets meer dan 30% besteed aan uitvoerend werk. Ten opzichte van 2010 is dit aandeel licht afgenomen. Aan conceptueel werk werd in 2011 iets meer tijd besteed in vergelijking met 2010. Individuele industrieel en grafisch ontwerpers besteden meer tijd aan uitvoerend werk dan de industriële en grafische bureaus. In de ruimtelijke sector is dit beeld juist omgekeerd. In verhouding besteden ruimtelijke ontwerp bureaus minder tijd aan conceptueel werk dan bureaus uit de andere sectoren. Het ziekteverzuim bij de bureaus is gedaald naar 0,8%. Voorgaande jaren lag het ziekteverzuim bij grafische bureaus beduidend hoger in vergelijking met bureaus uit andere disciplines. In 2011 is dit verschil afgenomen en is het ziekteverzuim bij grafische bureaus zelfs iets lager.

In totaal zijn ongeveer 60 personen ontslagen, allen in de grafische sector. Dit aantal is beduidend lager dan de bijna 300 ontslagen in 2010. In 2009 en 2010 zijn naar verhouding veel werknemers ontslagen. Dat aantal is nu weer terug op het aantal uit 2008. Bij slechts 7% van de bureaus is iemand gedwongen ontslagen. In 2011 zijn ten opzichte van 2010 vaker tijdelijke arbeidscontracten verlengd. Het aantal niet-verlengde tijdelijke arbeidscontracten is in de grafische sector gehalveerd terwijl ook de industriële en ruimtelijke sector meer tijdelijke arbeidscontracten niet zijn verlengd. Van alle bureaus heeft bijna 30% een of meerdere tijdelijke arbeidscontracten niet verlengd.

In totaal zijn in 2011 iets minder personen aangenomen dan in 2010. Het aantal aangenomen medewerkers is gedaald bij de grafische en de ruimtelijke bureaus, maar steeg daarentegen bij de industrieel ontwerp bureaus. Bij 34% van de bureaus zijn in 2011 één of meerdere medewerkers aangenomen. In totaal zijn in 2011 bijna 5.000 externen ingehuurd om werkzaamheden te verrichten. Gemiddeld zijn er twee personen ingehuurd en is er per persoon 90 uur aan arbeid verricht. Binnen de eigen core-business heeft 45% van de ontwerpers één of meerdere personen ingehuurd. Ongeveer 70% van de grafische en ruimtelijke bureaus heeft hier in 2011 gebruik van gemaakt; bij de industriële bureaus is dit aandeel nog geen 50%. Gemiddeld werkten zij 107 uur per persoon.

Meer dan 80% van de individuele ontwerpers haalt de inkomsten volledig uit ontwerpwerk. Van de individuele ontwerpers in de ruimtelijke sector heeft 17% neveninkomsten uit loondienst. In de andere sectoren ligt dit percentage lager. Door 12% van de industrieel ontwerpers wordt een uitkering genoemd als bron van inkomsten, naast inkomsten uit ontwerpwerk. Gemiddeld werkt een individueel ontwerper iets meer dan 40 uur per week. Industrieel ontwerpers maken met gemiddeld 43 uur de langste werkweek.

Tabel 3.1 Verdeling aantal werkenden naar discipline, 2008-2011

Aantal personen

	2008	2009	2010	2011
product/industrieel ontwerpers	270	300	335	317
product/industrieel ontwerp bureaus	860	990	868	7868
communicatie/grafisch ontwerpers	1.050	1.090	1.094	1.099
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	4.140	3.890	3.622	3.858
ruimtelijk/interieur ontwerpers	180	200	229	223
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	490	610	591	712
totaal	6.990	7.080	6.739	6.995

Tabel 3.2 Verdeling aantal werkenden naar discipline, 2008-2011

Procent

	2008	2009	2010	2011
product/industrieel ontwerpers	4	4	5	5
product/industrieel ontwerp bureaus	12	14	13	11
communicatie/grafisch ontwerpers	15	15	16	16
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	59	55	54	55
ruimtelijk/interieur ontwerpers	3	3	3	3
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	7	9	9	10
totaal	100	100	100	100

Tabel 3.3 Verdeling aantal werkenden naar grootte bedrijf, 2008-2011

Aantal personen

	2008	2009	2010	2011
zzp'er	1.505	1.590	1.698	1.639
2 tot 5 werkenden	1.765	1.581	2.062	1.661
5 of minder werkenden	3.270	3.171	3.760	3.300
meer dan 5 werkenden	3.720	3.909	2.978	3.695
totaal	6.990	7.080	6.739	6.995

Tabel 3.4 Verdeling aantal werkenden naar grootte bedrijf, 2008-2011

Procent

	2008	2009	2010	2011
zzp'er	22	22	25	23
2 tot 5 werkenden	25	22	31	24
5 of minder werkenden	47	44	55	47
meer dan 5 werkenden	53	55	44	53
totaal	100	100	100	100

Tabel 3.5 Gemiddeld aantal werkenden naar discipline, 2008-2011

Aantal personen

	2008	2009	2010	2011
product/industriële ontwerpers	1,0	1,0	1,0	1,0
product/industriële ontwerp bureaus	5,9	6,6	5,1	5,0
communicatie/grafisch ontwerpers	1,0	1,0	1,0	1,0
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	6,2	5,9	5,6	6,9
ruimtelijk/interieur ontwerpers	1,0	1,0	1,0	1,0
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	4,5	5,3	4,4	6,3
totaal	2,9	2,8	2,6	2,8

Tabel 3.6 Verdeling aantal fte naar discipline, 2008-2011

Aantal fte

	2008	2009	2010	2011
product/industriële ontwerpers	270	290	340	345
product/industriële ontwerp bureaus	790	790	790	715
communicatie/grafisch ontwerpers	1.020	1.060	1.090	1.105
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	3.800	3.460	3.350	3.365
ruimtelijk/interieur ontwerpers	170	190	220	225
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	440	550	540	675
totaal	6.490	6.340	6.320	6.430

Tabel 3.7 Verdeling aantal fte naar discipline, 2008-2011

Procent

	2008	2009	2010	2011
product/industriële ontwerpers	4	5	5	5
product/industriële ontwerp bureaus	12	12	13	11
communicatie/grafisch ontwerpers	16	17	17	17
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	59	55	53	52
ruimtelijk/interieur ontwerpers	3	3	4	4
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	7	9	9	11
totaal	100	100	100	100

Tabel 3.8 Verdeling aantal fte naar grootte bedrijf, 2008-2011

Aantal fte

	2008	2009	2010	2011
zzp'er	1.450	1.540	1.710	1.675
2 tot 5 werkenden	1.595	1.395	1.900	1.415
5 of minder werkenden	3.045	2.936	3.610	3.090
meer dan 5 werkenden	3.430	3.405	2.710	3.340
totaal	6.475	6.340	6.320	6.430

Tabel 3.9 Verdeling aantal fte naar grootte bedrijf, 2008-2011

Procent

	2008	2009	2010	2011
zpp'er	22	24	27	26
2 tot 5 werkenden	25	22	30	22
5 of minder werkenden	47	46	57	48
meer dan 5 werkenden	53	54	43	52
totaal	100	100	100	100

Tabel 3.10 Gemiddeld aantal fte naar discipline, 2008-2011

Aantal fte

	2008	2009	2010	2011
product/industrieel ontwerpers	1,1	1,0	1,0	1,1
product/industrieel ontwerp bureaus	5,5	5,2	4,6	4,6
communicatie/grafisch ontwerpers	1,0	1,0	1,0	1,0
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	5,7	4,3	5,1	6,0
ruimtelijk/interieur ontwerpers	0,9	1,0	1,0	1,0
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	4,0	4,7	4,0	6,0
totaal	2,7	2,5	2,4	2,6

Tabel 3.11 Gemiddeld ziekteverzuim, 2009-2011

Aantal fte

	2009	2010	2011
product/industrieel ontwerp bureaus	0,74	0,85	0,87
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	1,91	1,9	0,73
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	0,83	1	0,77
totaal	1,58	1,6	0,76

Tabel 3.12 Verdeling aantal fte naar functie, 2011

Procent

	strategisch	conceptueel	uitvoerend	project- management	staf	overig	totaal
product/industrieel ontwerpers	16	21	42	0	14	8	100
product/industrieel ontwerp bureaus	10	51	25	5	5	4	100
communicatie/grafisch ontwerpers	10	26	40	0	14	10	100
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	21	31	25	13	9	2	100
ruimtelijk/interieur ontwerpers	13	24	30	0	17	15	100
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	18	16	51	8	5	2	100
totaal	17	30	31	8	9	4	100

Tabel 3.13 Verdeling aantal fte naar functie, 2008-2011

Procent

	2008	2009	2010	2011
strategisch advies / creatieve directie	16	17	18	17
conceptueel ontwerpwerk	32	28	25	30
uitvoerend ontwerpwerk	28	28	35	31
project- en accountmanagement / traffic	9	9	4	8
staf	8	14	11	9
overig	6	5	8	4
totaal	100	100	100	100

Tabel 3.14 Inkomensgaring naar discipline, 2011

Procent

	inkomsten volledig uit ontwerpwerk	neven- inkomsten uit loondienst	neven- inkomsten uit uitkering	totaal
product/industriële ontwerpers	84	4	12	100
communicatie/grafisch ontwerpers	88	6	6	100
ruimtelijk/interieur ontwerpers	78	17	5	100
totaal	86	7	7	100

Tabel 3.15 Aantal gewerkte uren naar discipline, 2008-2011

Uren per week

	2008	2009	2010	2011
product/industriële ontwerpers	40	39	42	43
communicatie/grafisch ontwerpers	38	39	40	40
ruimtelijk/interieur ontwerpers	37	39	38	40
totaal	38	39	40	41

Tabel 3.17 Aantal gedwongen ontslagen naar discipline, 2009-2011

Aantal personen

	2009	2010	2011
product/industriële ontwerp bureaus	3	0	0
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	140	220	59
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	96	60	0
totaal	239	280	59

Tabel 3.18 Aantal gedwongen ontslagen naar discipline, 2011

Procent

	geen	1	2	> 2	totaal
product/industriële ontwerp bureaus	100	0	0	0	100
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	90	10	0	0	100
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	100	0	0	0	100
totaal	93	7	0	0	100

Tabel 3.19 Aantal niet-verlengde arbeidscontracten naar discipline, 2009-2011

Aantal personen

	2009	2010	2011
product/industriële ontwerp bureaus	30	5	76
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	225	330	166
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	89	35	97
totaal	344	370	339

Tabel 3.20 Aantal niet-verlengde arbeidscontracten naar discipline, 2011

Procent

	geen	1	2	> 2	totaal
product/industriële ontwerp bureaus	68	15	17	0	100
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	75	22	3	1	100
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	42	29	28	0	100
totaal	69	22	9	0	100

Tabel 3.21 Aantal aangenomen medewerkers naar discipline, 2009-2011

Aantal personen

	2009	2010	2011
product/industriële ontwerp bureaus	33	108	156
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	377	450	291
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	24	95	58
totaal	434	653	505

Tabel 3.22 Aantal aangenomen medewerkers naar discipline, 2011

Procent

	geen	1	2	> 2	totaal
product/industriële ontwerp bureaus	63	18	0	19	100
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	66	28	4	3	100
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	67	13	19	0	100
totaal	66	24	5	5	100

Tabel 3.24 Aantal ingehuurde personen en uren, 2011

	ingehuurde personen gem.	ingehuurde personen totaal (per persoon)	ingehuurde uren gem. (duizend uur)	ingehuurde uren totaal (duizend uur)	ontwerp- bedrijven met inhuur
product/industriële ontwerpers	0,8	251	59	15	42%
product/industriële ontwerp bureaus	1,4	223	171	38	68%
communicatie/grafisch ontwerpers	1,8	1997	33	66	57%
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	3,1	1731	133	230	81%
ruimtelijk/interieur ontwerpers	1,6	365	131	48	62%
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	3,1	345	137	47	86%
totaal	2,0	4921	90	444	63%

Tabel 3.25 Aantal ingehuurde personen en uren ontwerpwerkzaamheden, 2011

	ingehuurde personen gem.	ingehuurde personen totaal (per persoon)	ingehuurde uren gem. (duizend uur)	ingehuurde uren totaal (duizend uur)	ontwerp- bedrijven met inhuur
product/industriële ontwerpers	0,4	123	109	13	27%
product/industriële ontwerp bureaus	0,9	146	218	32	49%
communicatie/grafisch ontwerpers	0,6	699	35	25	34%
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	1,9	1032	114	118	71%
ruimtelijk/interieur ontwerpers	0,7	145	251	36	48%
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	1,6	180	137	25	71%
totaal	0,9	2326	107	249	45%

Tabel 3.26 Aantal ingehuurde personen en uren andere werkzaamheden, 2011

	ingehuurde personen gem.	ingehuurde personen totaal (per persoon)	ingehuurde uren gem. (duizend uur)	ingehuurde uren totaal (duizend uur)	ontwerp- bedrijven met inhuur
product/industriële ontwerpers	0,4	128	10	1	19%
product/industriële ontwerp bureaus	0,5	76	82	6	21%
communicatie/grafisch ontwerpers	1,2	1298	32	42	45%
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	1,3	698	160	112	57%
ruimtelijk/interieur ontwerpers	1,0	220	52	11	39%
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	1,5	166	137	23	86%
totaal	1,1	2586	76	195	44%

4 Actueel thema

De BNO Branchemonitor neemt ieder jaar een actueel en wisselend onderwerp in haar vragenlijst op. In deze branchemonitor betreft dit twee onderwerpen, namelijk personeels- en HR-beleid van bureaus en pitches, tenders of prijsvragen voor zzp'ers.

Ongeveer een derde van de bureaus maakt bij het bepalen van de beloning in 2011 gebruik van de BNO Richtlijn arbeidsvoorwaarden. Nog een derde van de bureaus geeft aan de richtlijn soms te gebruiken. Iets meer dan de helft van de bureaus vindt het personeelsbeleid een taak van het bureaumanagement. Er worden door de bureaus nauwelijks externe HR-specialisten ingehuurd voor het personeelsbeleid. De begeleiding van zieke werknemers verloopt over het algemeen via de arbodienst. Van de bureaus geeft 17% aan deze begeleiding zelf voor zijn rekening te nemen. Het opstellen van een carrièreplan voor nieuwe werknemers wordt zelden gedaan door de bureaus. Externe specialisten worden hier nauwelijks voor geraadpleegd. Een groot deel van de medewerkers van ontwerp bureaus hebben de mogelijkheid om thuis te werken, in de meeste gevallen zijn hier geen vaste afspraken over gemaakt.

Individuele ontwerpers nemen zelden of nooit deel aan designpitches, tenders of prijsvragen. Alleen ruimtelijke ontwerpers geven aan vaak of altijd deel te nemen. Van de individuele ontwerpers die wel eens deelnemen aan designpitches, tenders of prijsvragen blijft het merendeel op de hoogte van de mogelijkheden door internet. Ook mailalerts worden vaak genoemd als bron. Externe partijen en crowd sourcing worden minder vaak genoemd. Bijna 80% van de ontwerpers doet mee aan een pitch als de opdracht interessant is. Ongeveer de helft van de ontwerpers geeft aan mee te doen wanneer een uitnodiging ontvangen is, wanneer de opdracht strategisch gezien belangrijk is, of wanneer verwacht wordt een goede kans te maken de opdracht uiteindelijk te ontvangen. De relatie met de opdrachtgever wordt door een derde van de ontwerpers genoemd als belangrijke reden om deel te nemen.

De verhouding van de investering tot de kans op succes wordt door iets meer dan 60% van de ontwerpers genoemd als belangrijke reden om niet deel te nemen aan pitches en tenders. Een te geringe waarde van de opdracht wordt door ongeveer een derde van de ontwerpers genoemd evenals de hoge toelatingseisen voor deelname. Ongeveer een vijfde geeft aan niet deel te nemen wanneer er geen vergoeding wordt betaald. Niet meedoen omdat de follow-up niet geborgd is of omdat deelname geen zin heeft omdat de opdrachten toch bij de bekende partij terechtgekomen worden minder vaak genoemd. Van de individuele ontwerpers die nooit meedoen aan pitches en tenders geeft meer dan de helft aan de investering te groot te vinden in relatie tot de kans op succes.

Bijna 40% van deze ontwerpers geeft aan principieel tegen het ontwerpen zonder vergoeding te zijn of niet mee te doen omdat de kans op het verkrijgen van de opdracht te klein is voor zelfstandige ontwerpers. Ongeveer de helft van de individuele ontwerpers geeft aan dat pitches te makkelijk worden uitgeschreven. Ook vindt 40% van de ontwerpers dat zzp'ers te weinig kans hebben in een aanbesteding. Van de individuele ontwerpers vindt 16% dat pitches en prijsvragen verboden zouden moeten worden.

Tabel 4.1 Gebruik BNO Richtlijn arbeidsvoorwaarden inclusief salaristabel, 2011

Procent

	altijd	soms	nooit	n.v.t.	totaal
product/industrieel ontwerp bureaus	20	48	0	32	100
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	40	32	12	16	100
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	42	4	14	41	100
totaal	36	31	10	23	100

Tabel 4.2 Betrokkenheid HR-specialist bij personeelsbeleid, 2011

Procent

	extern ingebruurd op contractbasis	incidenteel extern ingebruurd	nee, taak van bureau- management	n.v.t./ weet niet	totaal
product/industrieel ontwerp bureaus	2	15	65	18	100
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	8	12	54	25	100
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	14	0	19	66	100
totaal	8	11	52	29	100

Tabel 4.3 Begeleiding zieke werknemers, 2011

Procent

	eigen verantwoor- delijkheid bureau	via arbodienst	via ver- trouwens- persoon	n.v.t./ weet niet	totaal
product/industrieel ontwerp bureaus	15	50	0	35	100
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	15	59	1	24	100
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	30	29	0	41	100
totaal	17	53	1	29	100

Tabel 4.4 Opstellen carrièreplan voor (nieuwe) werknemers, 2011

Procent

	in overleg met externe specialist	in eigen beheer	medewerker er om vraagt als de	nee	n.v.t./ weet niet	totaal
product/industrieel ontwerp bureaus	2	15	0	64	19	100
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	4	22	13	31	31	100
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	0	19	0	27	53	100
totaal	3	20	9	36	32	100

Tabel 4.5 Mogelijkheid (deels) thuis te werken, 2011

Procent

	ja, vaste afspraken	ja, geen vaste afspraken	nee	n.v.t./weet niet	totaal
product/industriële ontwerp bureaus	0	38	29	33	100
communicatie/grafisch ontwerp bureaus	16	49	22	13	100
ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus	31	44	0	25	100
totaal	15	46	20	18	100

Tabel 4.6 Deelname aan design pitches, tenders of prijsvragen, 2011

Procent

	altijd	regelmatig	soms	nooit	totaal
product/industriële ontwerpers	0	4	51	44	100
communicatie/grafisch ontwerpers	0	0	48	52	100
ruimtelijk/interieur ontwerpers	5	11	50	33	100
totaal	1	2	49	48	100

Tabel 4.7 Wegen om op de hoogte te blijven (meerdere antwoorden mogelijk), 2011

Procent (van zzp'ers die wel eens deelnemen aan pitches, tenders of prijsvragen)

	internet	mail alerts	externe partij	crowd sourcing	anders
product/industriële ontwerpers	96	45	0	9	6
communicatie/grafisch ontwerpers	54	36	11	3	32
ruimtelijk/interieur ontwerpers	50	55	12	0	24
totaal	62	41	9	4	26

Tabel 4.8a Gronden om mee te doen (meerdere antwoorden mogelijk), 2011

Procent (van zzp'ers die wel eens deelnemen aan pitches, tenders of prijsvragen)

	interessante opdracht	op uitnodiging	relatie met opdracht- gever	strategisch belangrijk	goede kans
product/industriële ontwerpers	87	43	23	51	40
communicatie/grafisch ontwerpers	75	50	33	50	52
ruimtelijk/interieur ontwerpers	76	32	28	43	46
totaal	78	46	30	49	49

Tabel 4.8b Gronden om niet mee te doen (meerdere antwoorden mogelijk), 2011

Procent (van zzp'ers die wel eens deelnemen aan pitches, tenders of prijsvragen)

	niet betaald worden	toelatings-eisen	hoge succes	verhouding investering	geringe waarde	geen zin om deel te nemen	follow-up is niet geborgd
product/industrieel ontwerpers	16	23	64	40	7	21	
communicatie/grafisch ontwerpers	23	30	63	27	12	12	
ruimtelijk/interieur ontwerpers	21	25	62	29	3	22	
totaal	22	28	63	30	10	15	

Tabel 4.9 Reden om nooit mee te doen (meerdere antwoorden mogelijk), 2011

Procent (van zzp'ers die nooit deelnemen aan pitches, tenders of prijsvragen)

	verhouding investering succes	ontwerpen zonder vergoeding	tegen klein opdrachten	kans op krijgen	niet van toepassing op mijn werkgebied	anders
product/industrieel ontwerpers	55	48	33	36	11	
communicatie/grafisch ontwerpers	54	38	38	10	15	
ruimtelijk/interieur ontwerpers	50	26	39	14	24	
totaal	54	39	37	16	15	

Tabel 4.10 Algemene mening over deelname pitches, tenders of prijsvragen (meerdere antwoorden mogelijk), 2011

Procent

	kans op interessante opdracht	investering waard bij succes	gemakkelijk uitgeschreven	worden te worden weinig kans	zelfstandigen hebben weinig kans	zouden verboden moeten worden
product/industrieel ontwerpers	18	33	24	28	14	
communicatie/grafisch ontwerpers	9	27	53	43	17	
ruimtelijk/interieur ontwerpers	14	19	55	27	13	
totaal	12	28	48	38	16	

5 Uurtarieven

In 2010 kwam een einde aan de daling van de uurtarieven als gevolg van de crisis. In 2011 zijn de gemiddelde en mediaan uurtarieven ten opzichte van 2010 nagenoeg gelijk gebleven. De hoogste tarieven daalden echter opnieuw, soms zelfs met 33%. De branche berekent evenals voorgaande jaren de hoogste uurtarieven voor strategisch advies en creatieve directie, en voor conceptueel ontwerpwerk. Dat geldt zowel voor solitair werkende ontwerpers als voor ontwerp bureaus.

Tabel 5.1 Gemiddelde uurtarieven naar werkzaamheden, alle disciplines, 2011

Euro

	gemiddeld uurtarief	mediaan uurtarief	hoogste uurtarief
strategisch advies / creatieve directie	89	85	200
conceptueel ontwerpwerk	88	85	200
uitvoerend ontwerpwerk	80	80	155
additionele werkzaamheden ¹⁶	67	75	150
project- en accountmanagement / traffic	65	75	150

Tabel 5.2 Gemiddelde uurtarieven naar werkzaamheden, product/industriële ontwerpers, 2011

Euro

	gemiddeld uurtarief	mediaan uurtarief	hoogste uurtarief
strategisch advies / creatieve directie	71	70	150
conceptueel ontwerpwerk	69	70	150
uitvoerend ontwerpwerk	64	70	150
additionele werkzaamheden	60	65	150
project- en accountmanagement / traffic	54	60	125

Tabel 5.3 Gemiddelde uurtarieven naar werkzaamheden, product/industriële ontwerp bureaus, 2011

Euro

	gemiddeld uurtarief	mediaan uurtarief	hoogste uurtarief
strategisch advies / creatieve directie	99	100	150
conceptueel ontwerpwerk	100	100	130
uitvoerend ontwerpwerk	95	95	125
additionele werkzaamheden	74	90	100
project- en accountmanagement / traffic	80	95	109

¹⁶ Bijvoorbeeld DTP-werk, engineering, HTML

Tabel 5.4 Gemiddelde uurtarieven naar werkzaamheden, communicatie/grafisch ontwerpers, 2011
 Euro

	gemiddeld uurtarief	mediaan uurtarief	hoogste uurtarief
strategisch advies / creatieve directie	75	75	200
conceptueel ontwerpwerk	80	77	135
uitvoerend ontwerpwerk	76	75	125
additionele werkzaamheden	65	72	120
project- en accountmanagement / traffic	56	71	125

Tabel 5.5 Gemiddelde uurtarieven naar werkzaamheden, communicatie/grafisch ontwerp bureaus, 2011
 Euro

	gemiddeld uurtarief	mediaan uurtarief	hoogste uurtarief
strategisch advies / creatieve directie	119	100	200
conceptueel ontwerpwerk	106	100	175
uitvoerend ontwerpwerk	91	85	155
additionele werkzaamheden	81	80	125
project- en accountmanagement / traffic	81	87	150

Tabel 5.6 Gemiddelde uurtarieven naar werkzaamheden, ruimtelijk/interieur ontwerpers, 2011
 Euro

	gemiddeld uurtarief	mediaan uurtarief	hoogste uurtarief
strategisch advies / creatieve directie	80	85	150
conceptueel ontwerpwerk	89	85	140
uitvoerend ontwerpwerk	71	70	130
additionele werkzaamheden	42	60	90
project- en accountmanagement / traffic	54	60	105

Tabel 5.7 Gemiddelde uurtarieven naar werkzaamheden, ruimtelijk/interieur ontwerp bureaus, 2011
 Euro

	gemiddeld uurtarief	mediaan uurtarief	hoogste uurtarief
strategisch advies / creatieve directie	126	135	200
conceptueel ontwerpwerk	119	105	200
uitvoerend ontwerpwerk	94	100	125
additionele werkzaamheden	78	85	125
project- en accountmanagement / traffic	97	97	150

Tabel 5.8 Gemiddelde uurtarieven, alle disciplines, bureaus met 15 of meer werkenden, 2011

Euro

	gemiddeld uurtarief	mediaan uurtarief	hoogste uurtarief
strategisch advies / creatieve directie	148	150	200
conceptueel ontwerpwerk	127	125	175
uitvoerend ontwerpwerk	104	100	150
additionele werkzaamheden	91	90	125
project- en accountmanagement / traffic	104	100	150

Tabel 5.9 Gemiddelde uurtarieven product/industrieel ontwerp bureaus 15 of meer werkenden, 2011

Euro

	gemiddeld uurtarief	mediaan uurtarief	hoogste uurtarief
strategisch advies / creatieve directie	113	109	125
conceptueel ontwerpwerk	106	99	125
uitvoerend ontwerpwerk	95	84	125
additionele werkzaamheden	71	62	95
project- en accountmanagement / traffic	103	109	109

Tabel 5.10 Gemiddelde uurtarieven communicatie/grafisch ontwerp bureaus 15 of meer werkenden, 2011

Euro

	gemiddeld uurtarief	mediaan uurtarief	hoogste uurtarief
strategisch advies / creatieve directie	152	150	200
conceptueel ontwerpwerk	128	140	175
uitvoerend ontwerpwerk	105	100	150
additionele werkzaamheden	93	85	125
project- en accountmanagement / traffic	104	90	150

6 Verwachtingen

Ten aanzien van de omzetontwikkeling voor 2012 heeft een kwart van de branche een positieve verwachting. Daarnaast geeft 43% aan te verwachten dat de omzet in 2012 gelijk zal zijn aan de omzet in 2011. Iets meer dan 30% verwacht een negatieve trend. De negatieve verwachtingen liggen – met uitzondering van de industrieel ontwerpbureaus – bij de bureaus iets hoger dan bij de individuele ontwerpers.

De verwachtingen voor 2013 zijn nog iets minder positief. Een kleiner deel van de ontwerpers verwacht een positieve ontwikkeling van de omzet, slechts 20% geeft dit aan. Iets minder dan de helft van de ontwerpers geeft aan te verwachten dat de omzet gelijk zal blijven aan die van 2011. De overige 35% verwacht een negatieve ontwikkeling van de omzet. Voor 2013 geldt dat de bureaus overwegend positiever zijn dan de individuele ontwerpers. Vooral de industrieel ontwerpers zijn pessimistisch over de omzetontwikkeling voor 2013; bijna driekwart van hen geeft aan een daling te in omzet te verwachten. Bij individuele ruimtelijk ontwerpers ligt dit met 40% iets lager.

Tabel 6.1 Verwachting voor 2012 (ten opzichte van 2011)

Procent

	negatief	gelijk	positief	totaal
product/industrieel ontwerpers	55	33	11	100
product/industrieel ontwerpbureaus	30	68	3	100
communicatie/grafisch ontwerpers	33	44	23	100
communicatie/grafisch ontwerpbureaus	22	39	39	100
ruimtelijk/interieur ontwerpers	25	53	22	100
ruimtelijk/interieur ontwerpbureaus	30	27	43	100
totaal	32	43	25	100

Tabel 6.2 Verwachting voor 2013 (ten opzichte van 2011)

Procent

	negatief	gelijk	positief	totaal
product/industrieel ontwerpers	73	18	9	100
product/industrieel ontwerpbureaus	30	52	18	100
communicatie/grafisch ontwerpers	29	49	21	100
communicatie/grafisch ontwerpbureaus	28	41	31	100
ruimtelijk/interieur ontwerpers	30	64	5	100
ruimtelijk/interieur ontwerpbureaus	42	43	14	100
totaal	35	45	20	100

Tabel 6.3 Verwachting omzetontwikkeling, 2008-2013

Procent

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
zeer negatief	0	4	6	5	3	6
negatief	6	21	23	18	15	29
gelijk	35	42	35	33	35	45
positief	51	28	28	33	41	20
zeer positief	7	5	9	9	6	1
Totaal	100	100	100	100	100	100

Colofon

De BNO Branchemonitor is een uitgave van de
Beroepsorganisatie Nederlandse Ontwerpers (BNO)
Februari 2013 / www.bno.nl

Onderzoek

ABF Research, uitgevoerd in opdracht van de BNO
Oktober 2012 / www.abf.nl

Redactie

Floor van Essen (BNO)
Kitty de Jong (BNO)
Freek Kroesbergen (BNO, eindredactie)
Fenke Legerstee (ABF Research)
Eric Verhoog (ABF Research)

Amsterdam, februari 2013

bno.nl/branchemonitor